

Spot de Rus

Relikwieën van de Koude Oorlog

De angst voor de Rus zat er in het Westen, met name na de Berlijnse Blokkade (1948-1949) en het neerslaan van de Hongaarse Opstand (1956), goed in. Die Russen waren niet te vertrouwen en hadden absoluut het plan om na Oost-Europa ook de westerse landen in te nemen. Daar moest iets tegen gedaan worden.

Ben Vriesema is
redacteur van Kleio.

Om de Russen af te schrikken werden er allerlei initiatieven genomen die ervoor moesten zorgen dat zij geen voet over de na de Tweede Wereldoorlog afgesproken grens zouden zetten. De NAVO werd opgericht om hun duidelijk te maken dat een aanval op één, een aanval op allen is. De Marshallhulp werd geaccepteerd om het nominale inkomen omhoog te stuwen, zodat stemgerechtigden zich niet zouden laten verleiden om te stemmen op een partij die een klassenstrijd voorstond. Er werd geïnvesteerd in de nationale verdediging en de overheid ontwikkelde plannen om de bevolking na een bezetting van de Sovjets weerbaar te houden.

‘Er waren op verschillende plaatsen kluizen met veel geld verstopt, zodat – wanneer de Russen de macht hadden overgenomen – het verzet geld had om wapens te kopen’

Zo waren er op verschillende plaatsen kluizen met veel geld verstopt, zodat – wanneer de Russen de macht hadden overgenomen – het verzet geld had om stiekem wapens te kopen. Ook wapenkisten werden op geheime locaties verstopt. Maar zeer weinigen wisten van deze *top secret*-locaties gedurende de Koude Oorlog. Het was allemaal voor het geval dat... Maar er zijn in het Nederlandse landschap ook semigeheime

plekken geweest waar vandaan de Russen onder controle gehouden konden worden. Maar liefst 276 ‘luchtwachttorens’ zijn er tussen de bomen gebouwd in de periode tussen 1951 en 1956, en ze staan verspreid over het hele land. Het doel was om Russische vliegtuigen te ‘spotten’, die lager vlogen dan de radar kon waarnemen. Vrijwilligers van het Korps Luchtwachtdienst (KLD) speurden op deze hoge betonnen constructies de lucht af om te kijken of er geen Russische vliegtuigen ons land binnenvlogen. De 276 uitkijkposten van het KLD (in de volksmond werd de dienst ‘Kijken, Luisteren, Doorgeven’ genoemd) waren zo over Nederland verspreid dat er in totaal 92 driehoeken waren die onderling contact met elkaar onderhielden over een mogelijke indringer. Het hele land was nagenoeg gedekt.

Goed gehoor

Luchtwachters stonden met een verrekijker op de toren om te zien of er een vijandig vliegtuig aankwam. Ook moest hun gehoor goed zijn, want waarschijnlijk zou je het eerder horen dan zien. Om er zeker van te zijn dat de vrijwilligers het juiste (lees: Russische, of Oost-Europese) vliegtuig in het vizier hadden, kregen ze een cursus vliegtuigen herkennen. Om er zeker van te zijn dat de vrijwilligers (overigens alleen mannen) de juiste kennis hadden van de vliegtuigen werden er zelfs wedstrijden gehouden in bioscopen, om te testen wie de meeste kennis had.

En had je een vijandelijk vliegtuig gespot? Dan nam je direct telefonisch contact op met een nabijgelegen luchtwachtcentrum dat op zijn beurt contact opnam met Driebergen, waar het landelijk militaire hoofdkwartier van de luchtverdediging zat. Daar kon men beslissen of gevechtsvliegtuigen moesten worden ingezet en in hoeverre de luchtdoelartillerie in staat van paraatheid moest worden gebracht. Daarna zou de BB (Bescherming Bevolking) worden ingeschakeld. Overigens ook een typische koudeoorlogsorganisatie, want hierin zaten mannen en vrouwen die een soort reservist waren en de bevolking moesten helpen wanneer er sprake was van een Russische aanval. Maar liefst 150.000 mensen waren getraind om de bevolking te helpen wanneer dat nodig was. Het nut van de luchtwachttorens was gering. De oorzaak hiervoor is nogal eenvoudig: de vliegtuigen werden steeds sneller. Voordat ogen en oren hadden kunnen constateren dat het om een vijandelijk vliegtuig ging en voordat er gebeld werd, was het vliegtuig al mijlenver weg. Ook de radar werd veel beter, dus waarom urenlang staan koukleumen op een bouwwerk vijftien meter boven de grond? Dat had geen zin meer. De Korps Luchtwachtdienst werd in 1968 opgeheven. De angst voor de Russen was niet verdwenen, maar er waren betere manieren om ze tegen te houden. In totaal zijn er nog een twintigtal luchtwachttorens over. Ze zijn net zo’n relikwie uit de Koude Oorlog als het testsignaal dat elke eerste maand van de maand om twaalf uur te horen is. De Russen zijn slechts één keer gesignaleerd: in 1958 werd bij Maastricht een Russisch vliegtuig gespot. Voor de vrijwilligers dit hadden kunnen doorgeven en er tot actie kon worden overgegaan, was het toestel alweer verdwenen. ■